

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์คุณค่าและอิทธิพลของเวทย์มนตร์คาถาที่ปรากฏในป๊อบสา เขตพื้นที่ อำเภอดงเมือง จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในสังคมล้านนา เนื้อหาของเวทย์มนตร์คาถาที่ปรากฏในป๊อบสา ๘ ฉบับ รวมถึงคุณค่าและอิทธิพลของเวทย์มนตร์คาถาที่ปรากฏในป๊อบสาเขตพื้นที่ อำเภอดงเมือง จังหวัดลำปาง เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ คือ พระไตรปิฎก ป๊อบสาล้านนาโบราณที่จารึกเวทย์มนตร์คาถา ๘ ฉบับ ใน ๘ ตำบล ของเขตพื้นที่ อำเภอดงเมือง และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ วิธีการสัมภาษณ์ ท่านผู้รู้เกี่ยวกับเวทย์มนตร์คาถาที่จารึกในป๊อบสา ในเขตพื้นที่ อำเภอดงเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน ๑๖ รูป / คน แบ่งเป็นพระสงฆ์ ๘ รูป (เจ้าคณะตำบล ๘ ตำบล) และฆราวาสที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ๘ ท่าน ใน ๘ ตำบล ซึ่งจะสรุปเนื้อหาสาระสำคัญของการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัย ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องวิเคราะห์คุณค่าและอิทธิพลของเวทย์มนตร์คาถาที่ปรากฏในป๊อบสาเขตพื้นที่ อำเภอดงเมือง จังหวัดลำปาง มีเนื้อหาสาระสำคัญ ซึ่งสรุปได้ต่อไปนี้

๕.๑.๑ ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในสังคมล้านนา

เวทย์มนตร์คาถานั้น จะเห็นได้ว่าศาสนาพราหมณ์ในอินเดียโบราณมีความเชื่อในทางไสยศาสตร์อย่างแพร่หลาย และพระพุทธศาสนาเองก็รับเอาความเชื่อเหล่านั้นเข้าไว้ด้วย จนกลายเป็นพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า พุทธตันตระ และนิกายมนตรายาน เพราะเป็นการรวมเอาคำสอนทางพุทธและความเชื่อของพราหมณ์เข้าด้วยกัน ต่อมาความเชื่อเหล่านั้นได้กระจายเข้าสู่ดินแดนต่างๆ อย่างแพร่หลายหนึ่งในนั้นก็คือดินแดนล้านนานั้นเอง จึงกล่าวได้ว่าเวทย์มนตร์คาถาล้านนาก็น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ในอินเดียโบราณ

เวทย์มนตร์คาถาในสังคมล้านนานั้นมีความเชื่อและสืบทอดกันมาหลายยุคหลายสมัย นับตั้งแต่ยุคพระเวท ประมาณ ๑,๒๐๐-๑๕๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล ซึ่งเป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์รุ่งเรืองมาก ต่อมาเป็นยุครอยต่อระหว่างศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์เริ่ม

ลตบทาบทองและมีพุทธศาสนาเข้ามาแทนแต่ก็เป็นการอิงอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสองศาสนา โดยเฉพาะเรื่องเวทย์มนตร์คาถา และในที่สุดมาถึงยุคมอญพม่าและล้านนาไทย ซึ่งเป็นยุคที่ดินแดนล้านนาได้รับพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมจากอินเดียโดยผ่านทางมอญและพม่านี้ ผู้คนในดินแดนที่เรียกว่าล้านนาก็รับเอาอิทธิพลของเวทย์มนตร์คาถาแบบผสมผสาน แต่อย่างไรก็ตามความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถานี้ได้แทรกซึมไปทั่วทุกแห่งในล้านนา

พระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์มีความแตกต่างกันมาก คือพระพุทธศาสนาสอนให้คนรู้จักใช้ปัญญาคิดด้วยเหตุผล เมื่อคิดเห็นจริงแล้วว่าสิ่งใดดี มีผู้รู้ยกย่องว่าเป็นความสุขความเจริญ ก็จึงปฏิบัติสิ่งนั้นให้มีอยู่ในตนยิ่งๆ ขึ้นไป ตรงกันข้าม ถ้าคิดเห็นจริงแล้วว่า สิ่งใดชั่ว ผู้รู้เตือนว่าเป็นความทุกข์ความเสื่อม ก็จึงพยายามละทิ้งเสีย อย่าให้กล้ำกรายเข้ามามีอยู่ในตน

ส่วนไสยศาสตร์เป็นเรื่องของความเชื่อมากกว่าเป็นเรื่องของปัญญา ถ้ามีความเชื่อแต่ไม่ใช้ปัญญาเข้าช่วย ก็อาจเข้าถึงความสุขได้เหมือนกัน แต่ความสุขนั้นมักเป็นความสุขชั่วแล่นผิดจากความสุขที่เกิดจากปัญญา ซึ่งอาจเป็นความสุขที่ถาวรก็ได้ เพราะเหตุนี้ ตามหลักพระพุทธศาสนา ถ้าผู้ใดมีปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุผล เห็นจริงตามที่แนะนำสอนไว้ และประพฤติปฏิบัติตนไปตามนั้นโดยลำดับ ก็จะสามารถมีความสุขเป็นขั้นๆ จนกว่าจะบรรลุความสุขที่แท้จริงเป็นที่สุด ซึ่งเรียกว่า นิพพาน

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในเวทย์มนตร์คาถา พบว่าการปรากฏของหลักพุทธธรรมนั้น แสดงออกมา ๒ ลักษณะ คือ ๑. ลักษณะรูปธรรม เป็นการปรากฏในแง่ย่นต์ (ต้าย่นต์) และ ๒. ลักษณะนามธรรม เป็นการปรากฏในตัวบทของเวทย์มนตร์โดยตรง คือ

๑. ลักษณะรูปธรรม คือ เป็นการปรากฏออกมาในรูปของอักขระต่างๆ โดยเป็นการนำเอาหลักธรรมที่เป็นสาระสำคัญมาเขียนลงเป็นอักขระคาถา แต่จะย่อหรือสรุปเอาเฉพาะส่วนที่เป็นแก่นหรือหลักสำคัญ เช่น บทพระพุทธานุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ

๒. ลักษณะนามธรรม คือ เป็นการปรากฏออกมาในรูปของคำสอน โดยไม่ได้เขียนเป็นอักขระคาถาให้เห็น ซึ่งเป็นการสั่งสอนหรือเผยแผ่ธรรมโดยมีเนื้อหาของคาถาเป็นสื่อกลาง การปรากฏออกมาในลักษณะนี้ก็เพื่อให้ผู้ที่สีกยันต์หรือผู้ที่เรียนเวทย์มนตร์คาถาท่องบ่นนั้นเข้าถึงธรรมได้อย่างแท้จริง

ลัทธิไสยศาสตร์ คือ การรวมอำนาจจิต ซึ่งได้รับการอบรมและฝึกฝนให้มีความยึดมั่น เชื่อถืออย่างจริงจัง ดำเนินการไปตามหลักของไสยศาสตร์ ก็จะสามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ได้ด้วยกระแสคลื่นแห่งพลังอำนาจจิตอันแรงกล้า ของมโนสมาธิ จิตตานุภาพ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งอำนาจมหัศจรรย์อันยิ่งใหญ่

พุทธศาสนาถือว่าไสยศาสตร์ หรือ เวทย์มนตร์คาถา เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยคติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ สิ่งเร้นลับ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งอำนาจภายนอกหรือการดลบันดาลจากอำนาจภายนอก มีต้นกำเนิดมาจากบทสวดในคัมภีร์

พระเวท และยังพบอีกว่า ไสยศาสตร์ยังเป็นเรื่องที่ไม่อาจพิสูจน์ได้แน่นอนว่ามีผลจริงหรือไม่ การหวังพึ่งไสยศาสตร์นั้นก็มิใช่อัจฉริยะ และที่สำคัญคือไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ เพราะที่สุดของไสยศาสตร์อาจแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ก็เป็นเพียงชั้นโลกียะ อภิญญา ยังเกี่ยวข้องอยู่กับโลก อยู่ในวิสัยของปุถุชน

ความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คาถาในยุคปัจจุบันเมื่อสถานการณ์ทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยในยุคปัจจุบันเกิดความขัดแย้งกันในการปฏิบัติระหว่างกลุ่มบุคคลสองกลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งถือตามพระไตรปิฎกเป็นหลัก ยึดธรรมเป็นเรื่องสำคัญ มีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาตนสู่พระนิพพานหรือการพ้นทุกข์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งถือตามลัทธิประเพณีและค่านิยมดั้งเดิม ผสมผสานกับวิธีปฏิบัติของพระพุทธศาสนาบางส่วน แต่ก็โอนเอียงไปทางวิญญานนิยมและไสยศาสตร์เสียมากกว่า ดังที่การนับถือบูชาพระพุทธเจ้าก็มีลักษณะยกย่องพระพุทธเจ้าในฐานะเทพที่มีอำนาจดลบันดาล เป็นต้น

เวทย์มนตร์คาถาหรือไสยศาสตร์ในสังคมไทยปัจจุบัน พบว่าสังคมไทยมีความเชื่อไสยศาสตร์คือความเชื่อในอำนาจนอกตัว หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งการดลบันดาลจากภายนอก ชี้ให้เห็นว่าไสยศาสตร์มีโทษการแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ก็เป็นเพียงโลกียะอภิญญา ยังอยู่ในวิสัยแห่งปุถุชน ไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ หลักแห่งพุทธธรรม เพื่อให้มนุษย์ได้รับโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาตนที่สูงขึ้น กล่าวคือสร้างศรัทธาของมวลมนุษย์ที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอก (ไสยศาสตร์) เข้าสู่พระรัตนตรัย ซึ่งจะเป็จุดเริ่มต้นให้เขาฝึกฝนพัฒนาตนสูงขึ้นต่อไป

๕.๑.๒ เนื้อหาเวทย์มนตร์คาถาที่ปรากฏในปืสาเขตพื้นที่ อำเภอลำปาง

เมืองเถิน ในยุคแรกเกิดการพัฒนาจากชุมชนหมู่บ้านขึ้นเป็นเมืองเถินมี ๒ ประการ คือ ๑. ทรัพยากรสำคัญโดยเฉพาะแก้ว (แก้วโป่งข่าม หรือ หินเขียวหนุมาน) และแร่ธาตุอื่นๆ ๒. ตั้งอยู่บนชุมทางการคมนาคมสำคัญทั้งทางบกและทางน้ำ ประกอบกับมีการขยายตัวของผู้คนบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงเข้ามาบริเวณแอ่งเถิน – แม่พริก เข้ามาตั้งถิ่นฐานร่วมกับ ชาวลัวะ ที่เป็นกลุ่มคนดั้งเดิมบริเวณนี้ จนกระทั่งขยายตัวขึ้นเป็น เมืองเถิน ในเวลาต่อมาเมืองเถินมีการสถาปนาขึ้นเป็นเมืองอย่างช้าประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ – ๑๗ ด้วยปัจจัยที่เป็นแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุและของป่า ประกอบกับเป็นชุมทางการคมนาคม จนกระทั่งมาถึงช่วงสยามมินโยบายผนวกประเทศราชล้านนาให้เป็นมณฑลหนึ่งหรือส่วนหนึ่งของสยาม

เมื่อมีการผนวกล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ให้เปลี่ยนหน่วยการปกครองใหม่เป็นระบบ จังหวัด, อำเภอ, ตำบล, และ หมู่บ้าน, ความเป็นเมืองเถินแบบจารีตได้ล่มสลายลง เมื่อกลายเป็นหน่วย “จังหวัดเถินบุรี” และ “อำเภอลำปาง” อำนาจการบริหารและพัฒนากลับมาขึ้นแก่การปกครองและเศรษฐกิจของเมืองเถินช่วงนี้ ถูกกำหนดทิศทางจากรัฐบาลที่กรุงเทพฯ ตามระบบการ

ปกครองแบบราชการ ศูนย์กลางความเป็นเมืองเงินแบบใหม่ (อำเภอเงิน) และเป็นแหล่งซึ่งมีคัมภีร์ ปี่สาโบราณล้านนาตามวัดวาอารามอยู่จำนวนมากซึ่งในปัจจุบันจะหาคนอนุรักษ์และอ่านได้น้อยมาก จากการศึกษาเนื้อหาที่จารึกในปี่สาเกี่ยวกับเวทย์มนตร์คาถา ของพื้นที่อำเภอเงิน จังหวัดลำปาง โดยเลือกปี่สาจาก ๘ ตำบล ตำบลละ ๑ ฉบับ ในอำเภอเงินพบว่า ปี่สาแต่ละฉบับ ได้จารึกเวทย์มนตร์คาถาแต่ละบทไว้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน

ปี่สาเป็นภูมิปัญญาล้านนานอกจากจะแสดงออกในแง่พัฒนาการด้านภาษาและอักษร แล้ว ยังมีการใช้ภูมิปัญญาด้านวัตถุอีกอย่างหนึ่งคือ ปี่สา อันเป็นเอกสารโบราณทางล้านนาที่เขียน ขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ ปี่สา เป็นหนังสือหรือเอกสารโบราณประเภทหนึ่งของล้านนา มีความสำคัญรองจากเอกสารประเภทใบลาน ปี่สาหรือสมุดข่อย หรือสมุดไทยในภาษากลาง ด้วยเหตุ ที่ปี่สาทำจากกระดาษสาจึงเรียกว่า “ปี่สา” ส่วนสมุดข่อยนั้นทำจากต้นข่อย จึงเรียกว่า “สมุด ข่อย”

การเขียนปี่สา มีทั้งหมด ๓ ชนิดด้วยกัน คือ ปี่สาลั่น ปี่สาก้อม ปี่หั่ว ซึ่งแต่ละชนิด มีความแตกต่างกัน คือ

๑. ปี่สาลั่น เป็นลักษณะปี่สาที่พับซ้อนเรียงกันไปเป็นชั้นๆ โดยการเชื่อมกระดาษยาว ไปเรื่อยๆ วิธีเปิดพับขึ้นไปทีละด้าน สามารถบันทึกได้ ๒ ด้าน

๒. ปี่สาก้อม เป็นลักษณะปี่สาที่เรียงซ้อนๆ กันเป็นชั้นๆ เช่นเดียวกัน โดยการเชื่อม กันเป็นชั้น สามารถบันทึกได้ ๒ ด้านเหมือนกัน ปี่สาก้อมนี้ไว้บันทึกเพื่อพกพาติดกับตัวเวลาไปไหน จะได้สะดวก

๓. ปี่หั่ว เป็นลักษณะปี่สาที่เย็บด้วยเชือกปอ หรือฝ้ายที่มีความเหนียวตรงส่วนหัวของ ปี่ ลักษณะเหมือนสมุดฉีกที่เย็บตรงหัว การเปิดอ่านจึงอ่านได้ ๒ หน้าพร้อมกัน คือ เปิดขึ้นบนโดย ตลอด

ส่วนภาษาที่ใช้เขียนปี่สานั้น คือ อักษรล้านนา หรือที่นิยมเรียกกันทั่วไปว่า “ตัวเมือง” นั้นมีวิวัฒนาการมาจากอักษรขอมโบราณ สันนิษฐานว่าน่าจะได้นำมาใช้เขียนภาษาล้านนาตั้งแต่พระ ยามมังรายแล้วอักษรล้านนาที่พบเก่าแก่ที่สุด พุทธศักราช ๑๕๑๙ จารึกลานทอง วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย และจารึกฐานพระพุทธรูป วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ พุทธศักราช ๒๐๐๙ ซึ่งชาว ล้านนานิยมใช้ตัวเมืองนี้ จารึกไว้ในปี่สาเกี่ยวกับเวทย์มนตร์คาถาและเรื่องราวต่างๆ

ประเภทของเวทย์มนตร์คาถาในปี่สา ๘ ฉบับของแต่ละตำบลในอำเภอเงิน จังหวัด ลำปาง แต่ละฉบับได้แบ่งประเภทหรือลักษณะของเวทย์มนตร์คาถา ไว้ ๓ อย่าง คือ

๑. คาถาสำหรับเขียน อยู่ในประเภทของการเจิมหรือการจุด การที่จะทำดินสอพองเจิม โบราณเขาต้องเลือก วัน ฤกษ์ ยาม ที่จะลงมือทำ เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ และการลงตะกรุด คือการ นำเอาเวทย์มนตร์คาถามาแสดงออกในรูปของตัวยันต์ เป็นต้น

๒. คากาสำหรับห้องบัน คากาประเภทนี้ คือคากาที่ใช้วาจาเป็นเครื่องคลับหรือใช้ปากห้องบันเพื่อเกิดความขลังหรือรักษาตนเอง เช่น คากาแคล้วคลาด คากาข้ามคง (คงกระพัน) คากามหานิยม(มหาเสน่ห์) คากาป้องกันภูติผีปีศาจ เป็นต้น

๓. คากาสำหรับใช้เสกเป่า คากาประเภทนี้ใช้สำหรับเสกเป่ารักษาโรคภัยไข้เจ็บ อันเกิดแต่พยาธิ พืชของแมลงสัตว์กัดต่อยรวมถึง คุณไสยต่างๆ อันได้แก่ การเป่ากระดูกหัก หรือกระดูกแตก การเป่าตาแดง หรือตาเจ็บ เป็นต้น

๕.๑.๓ คุณค่าและอิทธิพลของเวทย์มนตร์คากาที่ปรากฏในป๊าสา เขตพื้นที่ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

ก. คุณค่าของเวทย์มนตร์คากาในป๊าสา

๑. คุณค่าด้านจิตใจและศาสนา เวทย์มนตร์คากาเป็นตัวแทนสานกับพระพุทธศาสนาให้ดูมีอิทธิปาฏิหาริย์ในด้านปกป้องรักษาของการยึดเหนี่ยวจิตใจในสภาพจิตใจที่เคยทุกข์เศร้าหมอง ก็จะกลับกลายมาเป็นปกติสุขได้ และเป็นตัวสื่อให้คนเข้าหาธรรม

๒. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ คนทำมาหากิน คนค้าขายหรือทำธุรกิจที่เขามีความเชื่อในเรื่องของเวทย์มนตร์คากาอิทธิปาฏิหาริย์ในภาวะเศรษฐกิจของโลกตกต่ำ ต่างก็ต้องหันมาพึ่งเครื่องรางของขลังที่เขาเชื่อว่าจะช่วยเขาได้ในยามนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้เวทย์มนตร์คากาจึงมีคุณค่าต่อเศรษฐกิจในสังคม

๓. คุณค่าด้านภาษาและวรรณกรรม อักษรที่ใช้เขียนเวทย์มนตร์คากาในป๊าสา คืออักษรล้านนาหรือ อักษรธรรมล้านนา (ตัวเมือง) ทำให้ดูมีความเข้มขลังศักดิ์สิทธิ์ และเป็นการรักษาอักษรล้านนาไม่ให้สูญหายไป

๔. คุณค่าด้านสังคม เวทย์มนตร์คากาในป๊าสาจึงเปรียบเสมือนภาพสะท้อนวิถีชีวิตของสังคมอำเภอลำปาง คือรู้ว่าเมื่อใดที่สังคมอยู่ไม่เป็นสุขคนอำเภอลำปางจะพากันไปประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์แบบพุทธมนต์ จนกลายเป็นค่านิยมของสังคมอำเภอลำปางไป

๕. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คือทำให้รู้ถึงสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวอำเภอลำปางในสมัยโบราณนั้นว่ามีความเป็นอยู่อย่างไรในการสืบทอดของความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเวทย์มนตร์คากา

ข. อิทธิพลของเวทย์มนตร์คากาในป๊าสา

๑. อิทธิพลต่อบุคคล คือ ทำให้ตัวบุคคลเชื่อมั่นและศรัทธาในความเชื่อเกี่ยวกับเวทย์มนตร์คากา ทั้งในด้านของจิตใจ และอิทธิปาฏิหาริย์

๒. อิทธิพลต่อครอบครัว คือ ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานแก่ครอบครัวที่มีความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คากา เช่น การบูชายันต์เทียน สืบชาตา ลวดเคราะห์ เป็นต้น

๓. อิทธิพลต่อสังคม คือ ทำให้สังคมยอมรับในด้านของความเชื่อเรื่องเวทย์มนตร์คากาทั้งอดีต ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะชาวอำเภอลำปางซึ่งมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์เป็นพื้นเดิมอยู่แล้ว

๔. อิทธิพลต่อศาสนา คือ เป็นสิ่งที่ชักจูงให้คนเข้าใจในสาระแก่นสารของพุทธศาสนาโดยใช้เรื่องของเวทย์มนตร์คาถาเป็นเปลือกเพื่อนำผู้คนไปสู่ศีลธรรมในพุทธศาสนา

๕. อิทธิพลต่อภูมิปัญญา คือ การนำเอาเวทย์มนตร์คาถาเข้าประยุกต์ใช้กับศาสตร์พื้นบ้านล้านนา โดยเฉพาะเรื่องของ สัมป่อย ตำรายาโบราณ (การสวดเข้ายา) การสานตำแหลว และการสานวัวธนู เป็นต้น ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้จะต้องใช้ในเรื่องเวทย์มนตร์คาถามากำกับ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงคุณค่าและอิทธิพลของเวทย์มนตร์คาถาที่ปรากฏในป๊าสาเขตพื้นที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ตลอดจนความเชื่อเรื่องของเวทย์มนตร์คาถาในสังคมล้านนา และเวทย์มนตร์คาถาในมุมมองของพุทธศาสนา แต่ไม่ได้วิเคราะห์เจาะลึกลงไปประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ยังมีประเด็นอื่นที่น่าสนใจอยู่อีกมาก ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีการศึกษาให้เข้าใจอย่างละเอียดชัดเจนขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยได้ตั้งเป็นข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาเรื่อง “การปริวรรตป๊าสาเกี่ยวกับเวทย์มนตร์คาถาในล้านนา” ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะเจาะจงของแต่ละพื้นที่ เพราะเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปะซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนล้านนา เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาเล่าเรียน เพราะเกรงว่าภาษาล้านนาคับวันจะสูญหาย ถ้าไม่รู้จักอนุรักษ์และสืบทอดให้แพร่หลายออกไป

๒. ควรมีการศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในบทของเวทย์มนตร์คาถาทั้งสายดำและสายขาวในป๊าสาล้านนา” ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะเจาะจงของแต่ละพื้นที่ของผู้วิจัย เพื่อเป็นการศึกษาแยกแยะว่าคนในสมัยโบราณล้านนา ฉลาดที่จะแฝงพุทธธรรมไว้ในบทของเวทย์มนตร์คาถาเพื่อเป็นกุศโลบายที่จะทำให้คนเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนา และจะได้รู้ว่าการแทรกพุทธธรรมในเวทย์มนตร์คาถานั้นคนโบราณล้านนามีวิธีการอย่างไร

ข้อเสนอแนะตอนสุดท้ายของแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยมีคำถามว่า ท่านมีแนวคิดและวิธีปฏิบัติอย่างไรในการอนุรักษ์และรักษาป๊าสาทั้งเวทย์มนตร์คาถา และตำรายาที่ปรากฏในป๊าสา เขตพื้นที่ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ผลการสอบถามนั้นเสียงส่วนใหญ่ให้คำตอบว่า ควรที่จะปลูกจิตสำนึกที่จะสร้างแรงจูงใจให้กับเยาวชนทั้งชายและหญิง โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ถึงมัธยมศึกษา ในพื้นที่ อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ได้ศึกษาอักษรล้านนา (ตัวเมือง) การออกเสียง สระ พยัญชนะ จนถึง การผสมคำ โดยเชิญท่านผู้ที่มีความรู้จริงในอักขระภาษาล้านนา นำวิชาแขนงนี้ไปสอนให้นักเรียน ทั้ง อำเภอเถิน และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อตระหนักถึงวัฒนธรรมประเพณี และภาษาเขียนอันเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของความเป็นล้านนาให้สืบทอดยืนยาวต่อไป